

STUDENTŲ MOTYVACIJOS TRANSFORMACIJA STUDIJŲ PROSESE

Vida Poimanskienė

Klaipėdos kolegija

S. Dariaus ir S. Girėno g. 8, Klaipėda

Anotacija

Darbas susideda iš dviejų dalių. Pirmoje dalyje motyvacija aiškinama kaip psichinių procesų visuma ir kaip poreikių ir motyvų sąveika. Antroje dalyje charakterizuojamas studentų motyvo studijuoti socialinį darbą, turinys: tai motyvo pasirinkimą lėmusios priežastys, jo patvarumo bei įsisąmoninimo lygis. Taip pat vertinamas studentų motyvacinių veiksmų, pagal F. Herzbergo dviejų veiksmų teoriją, poreikis, kuris perspektyvoje suvokiamas, kaip tinkamas savęs realizavimas darbinėje veikloje.

Raktiniai žodžiai: motyvacija, motyvas, poreikis, psichiniai procesai, pažintinis, valinis ir emocinis procesai, motyvaciniai veiksniai (motyvatoriai).

Įvadas

Temos aktualumas

Individo, socialinių grupių gyvenimas visuomenėje - tai įvairiapusis ir sudėtingas reiškinys. Šiuos reiškinius sąlygoja objektyvi realybė, žmonių vystymasis, jų norai, siekiai bei galimybės juos įgyvendinti. Refleksija apie konkrečią socialinę grupę leidžia geriau suvokti jos vaidmenį visuomenėje, jos veiksmus bei būsenas. Anot J. Leonavičiaus, „besimokančius, studijuojančius asmenis pagal jų užimamą vietą šiame procese galima priskirti vieno ar kito išsimokslinimo lygio žmonių socialinei grupei“ [26; p.6]. Studentai sudaro atskirą socialinę grupę. Veikale „Studentai ir socialinė aplinka“ pažymima, kad jau Romos laikais buvo žinomas terminas „studentai“, „Tai jauni žmonės, kurie lankė mokymo įstaigas ir siekė mokslo. Jie vėliau įsiliedavo į krašto gyvenimą kuriančiųjų sluoksni [27; p. 188].

Lietuvos Respublikos švietimo bei aukštojo mokslo įstatyme teigiama, kad studentas - asmuo, studijuojantis aukštojoje mokykloje pagal nuosekliųjų studijų programą. Nuosekliosios aukštojo mokslo studijos Lietuvoje vykdomos: universitetuose ir kolegijose[1].

Studentija, realizuoja save per dvasinių gėrybių kūrimą, vadinasi ir vertybės, kurios būdingos studentams, natūraliai turėtų būti susijusios su dvasinėmis vertybėmis. Vertybės formuojasi asmeninės patirties keliu, suprantant savo poreikius ir lyginant juos su aplinkos objektais. A. Jacikevičius pažymi, kad vertybės tampa vertybinėmis orientacijomis, kai atsiranda tų vertybių siekimas [23]. Studentų vertybinės orientacijos yra perimamos iš tos visuomenės kultūros, kuriai jie priklauso. Tai patvirtino 2000 – 2004 m. atliktas tyrimas. Šiuolaikiniam akademiniam jaunimui „būdingas liberalus požiūris, jie socialiai ir geografiškai mobilesni, imlesni socialiniams pokyčiams, tolerantiškesni naujoms įtakoms ir patirčiai.“ Kas dešimtas studentas reikšmingomis vertybėmis pripažįsta „savarankiškumą, veiklumą, savo nuomonės gynimą. Svarbios vertybės yra žmogiškumas, teisingumas, tolerantiškumas [25; p. 81]. Galima manyti, kad ir studijų procesui keliami vis didesni reikalavimai. Anot R. Bruzgelevičienės, įgyvendinant švietimo reformą, išskyla uždavinys reaguoti į „postmodernaus pasaulio raidos iššūkius ir pokyčius, visą savo veiklą remti dorove ir žmogiškumu“ [4]. A. Dumčienės, Z. Bajoriūno teigimu, mokymas ir mokymasis šiandien nėra tik žinių, mokėjimų ir įgūdžių įgijimas, bet ir svarbiausias asmenybės tapsmo veiksnys [7]. Išsilavinimas tampa svarbiu pagrindu, ieškant darbo ir karjeros [5; 11]. Darbo ir karjeros klausimų sprendimas susijęs su motyvacija. Anot A. Stankevičienės L. Lobanovos motyvacija yra viena iš aktualiausių organizacijos valdymo temų, nes ji susijusi su žmogiškaisiais ištekliais.[24] Žmogiškieji ištekliai yra studentai. Jų motyvai studijuoti ir vėliau dirbti veikia studijų kokybę. Studijų procese studentų motyvacija formuojama per žinias, todėl nuo jų įsisąvinimo lygio, gali susiformuoti atitinkami poreikių ir tuos poreikius tenkinantys motyvai. Svarbu, kad studijų procese įgytos žinios padėtų tolesnei gyvenimo kokybei bei galimybei atrasti pasitenkinimą darbu.

Stojimo į aukštąsias mokyklas motyvų tyrimai Lietuvoje yra gana populiarūs V. Kanopinės, D. Tureikytės teigimu, studentų motyvacija stoti į aukštąją mokyklą ir mokyti joje, jų požiūris į studijas yra svarbūs vertybinių orientacijų požiūriu ir teikia medžiagą apie pačios institucijos veiklos kokybę, jos tikslų atitikimą, prestižą [14; 13 p.68-76]. A.Čiužas, V. Ratkevičienė, A. Vosyliūtė nurodo, kad jaunimas į aukštąsias mokyklas stoja dėl daugelio priežasčių. Studijos aukštojoje mokykloje vilioja dėl noro įgyti žinių, gauti diplomą ir dėl naujos aplinkos, naujų pažinčių ir kt.[6].

Universitetuose atliktų tyrimo duomenų analizė rodo, kad pagrindiniai stojimo į aukštąją mokyklą veiksniai ir motyvai per kelis dešimtmečius praktiškai lieka tie patys, kinta tik jų reikšmingumo rodikliai, jų lyginamasis svoris.

Igyvendinant aukštojo neuniversitetinio mokslo studijų programą iškyla uždavinys ne tik sudaryti sąlygas studentui mokytis, bet ir pažvelgti į jo asmenybės būklę, kuri gali lemti studijų veiklos aktyvumą ir kryptingumą, nes studento veiklos aktyvumą ir kryptingumą apsprendžia motyvacija studijuoti pasirinktą specialybę bei gebėjimas įvertinti pokyčius susijusius su motyvacijos veiksniais.

Taigi, minėta situacija ponuoja **problema**:

1. Kokie yra studentų studijų pasirinkimo motyvo aspektai?

2. Kokios studentų studijų procese problemos, ugdant motyvacinių veiksnių poreikį.

Tyrimo hipotezė: neakivaizdinių studijų formos studentų motyvai bei motyvacijos veiksniai yra labiau įsisąmoninti ir konkretesni.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti ir pagrįsti studentų studijų pasirinkimo motyvą bei motyvacinius veiksnius.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibūdinti motyvaciją, kaip psichinių procesų visumą

2. Charakterizuoti studentų suvoktą motyvo turinį, studijuoti socialinį darbą

3. Įvertinti respondentų motyvacinių veiksnių poreikio suvokimą.

Tyrimo objektas. Studentų motyvacijos transformacija studijų procese.

Tyrimo metodologija. Tiriamųjų atrankos tipą sudaro tikimybinė tiriamųjų atranka.

Pasirinkta sluoksniuotoji atsitiktinė atranka. Tyrimo populiacija dalijama į dvi grupes. Tiriamųjų imties dydį sudaro 100 respondentų. Sluoksniuotoji atsitiktinė atranka realizuojama per dieninių ir neakivaizdinių studijų formų studentų grupes. Grupės sudaro po 50 respondentų. Apklausiamųjų imtyje respondentų amžius pasiskirstė įvairiai: dieninių studijų formos studentai iki 22 metų sudarė (100%). Neakivaizdinio skyriaus studentai pasiskirstė taip: iki 30 metų (35%) ir nuo 30 metų (65%) respondentų. Empirinių duomenų pirminės informacijos rinkimo metodu pasirinkta apklausa raštu (Klausimynas). Apklausa vyko dviem etapais. Pirmame etape buvo atliktas žvalgybinis tyrimas. Jame dalyvavo 30 respondentų. Antrajame etape atliktas pagrindinis tyrimas. Tyrimas vyko nuo 2007 m. rugsėjo mėnesį iki 2008 m. sausio mėn. Duomenų apdorojimui naudoti *matematinės statistikos metodai*: aritmetinis vidurkis ir procentinis duomenų įvertinimas. Duomenys apipavidalinimi analitinėmis lentelėmis ir grafikais. Antrinių duomenų tyrimo analizė atliekama pagal atitinkamą sistemą: tyrimo rezultatai interpretuojami lyginamuoju metodu, lyginamasis metodas taikomas tarp dviejų pasirinktų respondentų grupių.

Motyvacijos sampratos teoriniai pagrindai

Motyvacijos kaip psichinių procesų visumos interpretacija. Žmogus, būdamas visuomenine būtybe, pasižymi veikla. Veikloje visada atsiranda konkrečios situacijos, kurios skatina veiksmus. Veikla atsiranda siekiant vertybių, bendravimo ir bendradarbiavimo procese. Žmogus veikia dėl tam tikrų priežasčių. Veiklos skatinimo procesas yra vadinamas motyvacija. Bendradarbiavimo ir bendravimo sąveikoje tarp dėstytojo ir studento užsimezga ryšys, kuris skatina veikti abi šalis. Šią veiklą skatina psichiniai procesai. Psichinių procesų visuma yra motyvacija. Anot A. Jasmonto, pagrindiniai psichiniai procesai yra pažinimo, valios ir emocijų. Pažintiniams procesams priklauso pojūčiai, suvokimas, vaizdiniai, vaizduotė, mąstymas, atmintis, intucija [8]. Pažintinė veikla yra mąstymo būdas, kuris remiasi patyrimu, jį aplenkia ir vėl grįžta prie jo. Kaip tik šis procesas formuojamas per žinias studijų procese. Studentas įgyja žinias, kurios padeda susiformuoti idėjas, teorijas ir vaizdinius. Per žinias formuojamas mąstymas, suvokimas ir kiti pažintiniai procesai. Žinios turi atitikti visuomenei keliamus reikalavimus. Tada galima manyti, kad motyvacija yra pagrįsta racionalumo prezumpcija. Tai suprantama, kad poreikiai yra racionalūs vertybiniu ir tiksliniu požiūriu. Žinios pažintiniame procese vaidina svarbiausią vaidmenį. Nuo pažintinio proceso priklauso tolesnis norų, įgūdžių bei poreikių formulavimas ir realizavimas. Individo poreikiai, norai, įgūdžiai yra susiję su valiniu procesu. Valia filosofine prasme yra žmogaus gebėjimas sąmoningai kelti sau tikslą, laisvu apsisprendimu jo laikytis ir valinga bei atsakinga veikla siekti jo įgyvendinimo, tai protingos sąmonės aktas, kuris skiriasi nuo instinkto, nes neatskiriama susijęs su mąstymu. Mokslininkas filosofas Leonidas Donskis, charakterizuodamas psichikos valinę raišką visuomenėje, pažymi, kad žmogui būdingas buvimo pasaulyje nuolatinis prieštarumas. Tik kultūroje, t.y. visuomenėje, žmogui duota laisva valia. Vienas iš valios požymių yra apsisprendimo laisvė. Žmogus yra ir nuolatinio rinkimos suvokimosi suvokimo būklėje. Žmogaus valia pasireiškia ir laisve pasirinkti [21]. Individo valiniai procesai t.y. apsisprendimo ir pasirinkimo laisvė pasireiškia veikla. Kaip teigia F. Hegelis, savimonė kaip individualybė pasireiškia atitinkamai bendrame „visuotinybės“ procese. Ji turi galimybę išreikšti save veikloje, dėl to atsiranda

individualybės kūrinys - jo veikla. Tarp individualybių vyksta tarpusavio prieštaravimas, kuris bendrybei įkvėpia gyvastį, kurioje individuali sąmonė gali disponuoti sava sąmone [10]. Individualybė išdrįsusi disponuoti sava sąmone, įvairiai reaguoja į aplinkos dirgiklius. Individo smegenų ir nervų sistemos veikla reaguoja į išorinius ir vidaus pokyčius. Šie pokyčiai gali būti susiję su emociniais psichikos procesais. Emociniams procesams priklauso jausmai, nuotaikos: nerimas, pyktis, pavydas ir pan. Emocijos yra tiesioginis *šališkas aplinkos reiškinių ir situacijų* reikšmių išgyvenimas. Jas lemia aplinkos reiškinių savybių santykis su individo poreikiais. Emocijos yra išorinis jausmų reiškinys. Jausmas paprastai yra dvasinis išgyvenimas. Anot Petro Leono „vienos emocijos yra tos, kurias asmuo jaučia kaip atsiliepiamą taip arba kitaip veikti, arba neveikti, kitos emocijos yra tos, kurias išgyvendamas asmuo jaučia sykiu ir liepiamą jam taip ar kitaip veikti ir kito asmens reikalavimą“ [17]. Vadinasi, individo psichikos procesai veikia asmenybę, sukelia joje atitinkamus poreikius, ir individas ieško būdų veikti arba neveikti. Mokslininko A. Vaišvilos nuomone, žmonių interesai, kuriuos jie siekia įgyvendinti, pirmiausia turi įgauti atitinkamą sąmoningumą ir vertybinį kryptingumą [31]. Taigi, motyvacija – tai veiksmų bei elgesio žadinimas ir skatinimas, vykstantis žmogaus psichikoje. Motyvacija apima veiklą ir jos kryptingumą. Motyvacija labai svarbi žmogaus gyvenime, nes apima plačią sferą. Jei žmogus dirba darbą ar mokosi, neįsijaudamas malonumo ir pasitenkinimo, sakome esant nepakankamą šios veiklos motyvaciją. Jei veikla nėra asmenybei reikšminga, t. y. neteikia pasitenkinimo, atsiranda noras ją keisti, kyla dingstis ieškoti naujų veiklos krypčių.

Motyvaciją, kaip psichinių procesų visumą, labiausiai veikia, manytume, studijų procese žinios ir jų pateikimas. Žinių dėka formuojami pažintiniai procesai, jie veikia valinius ir taip padeda susiformuoti racionaliems poreikiams, norams bei įgūdžiams, kurie išreiškiami per studentų apsisprendimą bei pasirinkimą veikti. Motyvaciją galima suvokti ne tik kaip psichinių procesų visumą, bet ir kaip poreikių ir motyvų sąveiką. Tai leidžia suvokti kokius poreikius išskiria studentai ir jų įgyvendinimui, kokius pasirenka motyvus. Būtina pastebėti, kad motyvų ir poreikių formavimosi procese, žinios vaidina svarbų vaidmenį.

Motyvacija: poreikių ir motyvų santykio hipotetinis diskursas. Anot Z. Vasiliauskienės, motyvacinėje sferoje yra išskiriami poreikiai, jie nusako aktyvumo priežastis ir motyvai bei aktyvumo tikslus [22]. Taigi, motyvacija yra ir poreikių bei motyvų sąveika.. Ji apima ne tik motyvų panaudojimą, bet ir motyvų formavimą žmogaus veiklos procese ir jų įtvirtinimą stimulų pagalba. Kiekvienas žmogus turi individualių motyvų struktūrą, kuri formuojasi ir kinta jo veiklos ir tobulėjimo procese. Turėdamas interesus išreiškia pastangas pakeisti savo poreikių struktūrą pagal jo idealų įsivaizduojamą gyvenimo būdo etaloną esamomis sąlygomis. Suradus savo elgesio ir veiklos prasmę per asmens poreikių siekio išraišką atsiranda motyvo pagrindas [9]. Priklausomai nuo to, kokių motyvų skatinamas žmogus veikia, tos veiklos procesas arba jos rezultatai gali kelti pasitenkinimą arba nusivylimą. Žmogaus suvoktas poreikį tenkinantis objektas nukreipia jo veiklą taip, kad būtų patenkintas kilęs poreikis, taip atsiranda motyvas.

Anot Anetos Šeibokienės, poreikis yra individo, socialinės grupės, visuomenės būseną, reikmę, kurią suponuoja vidinių ir išorinių veiklos sąlygų neatitikimas, ko nors stoka arba trūkumas. Kiekvienas žmogus, siekdamas patenkinti savo poreikį, elgiasi skirtingai. Poreikis - tai objektyvi būtinybė, reikalaujanti palaikyti organizmo gyvybingumą, vystymąsi ir asmenybės tobulėjimą. Žmogus paprastai patiria poreikius, kai jaučia fizinį ar dvasinį nepriteklį. Šie poreikiai sukuria troškimą juos patenkinti, sužadina motyvus veikti [28]. Poreikių yra įvairių. Poreikio kaip reikmės ar trūkumo suvokimas reikalauja daryti prielaidą, kad individų reikmės yra skirtingos. Maslow poreikių piramidė susideda iš 5 lygių: *fiziologiniai poreikiai* (alkis, troškulys, miegas, seksas), saugumo poreikiai (apsisaugojimas nuo pavojaus, netekties), *socialiniai poreikiai* (ryšiai su kitais, priklausymas grupei, draugystė, prisirišimas), *pagarbos poreikis* (savigarba, kitų žmonių pagarba), *saviaktualizacijos poreikis* (tobulėjimas, kūrybiškumas, savęs raiška). Maslow teigia, kad, nepatenkinus žemesnio lygio poreikių, netenkinami aukštesnių lygių poreikiai. [22]. Motyvu paprastai tampa įsisažmonintas poreikis. Žmogus, pajutęs kokį nors trūkumą ir įtampą, visų pirma stengiasi suprasti, kas sukelia ir ieško būdų tai pašalinti. Įsisažmoninus įtampą sukėlusias priežastis ir suradus objektą, kuris padės ją pašalinti (t. y. supratęs savo poreikį ir jo patenkinimo galimybes), šis poreikis tampa veiklos motyvu, skatina pradėti aktyviai veikti. Taigi, poreikis perauga į motyvą, kai žmogus aptinka veiklos objektą, padėsiantį šį poreikį patenkinti. **Motyvas** yra vidinė būseną, skatinanti žmogų sąmoningai veikti, siekiant tikslo. Arba motyvas yra veiklos priežastys, susijusios su subjektyvių poreikių patenkinimu. Motyvas yra veiklos dingstis ir stimulatorius, susidarantys priklausomai nuo subjekto gyvenimo sąlygų ir lemiantys jo aktyvumo kryptingumą. Motyvai reguliuojami žmogaus poreikių, suvokiant jų tenkinimo galimybes. Motyvas kyla iš asmenybės ir objekto patenkinančiojo poreikius, sąveikos. Jis lemia veiklos aktyvumą ir kryptingumą [15]. Kintant motyvams, keičiasi žmogaus veiklos pobūdis konkrečioje situacijoje. Motyvas yra tai, ką suvokia pats individas. Motyvai žmogaus gyvenime atlieka kelias funkcijas. Jie skatina žmogaus elgesį ir jį nukreipia, padeda pajusti savo veiklos prasmę bei dalyvauja kontroliuojant ir keičiant veiklą

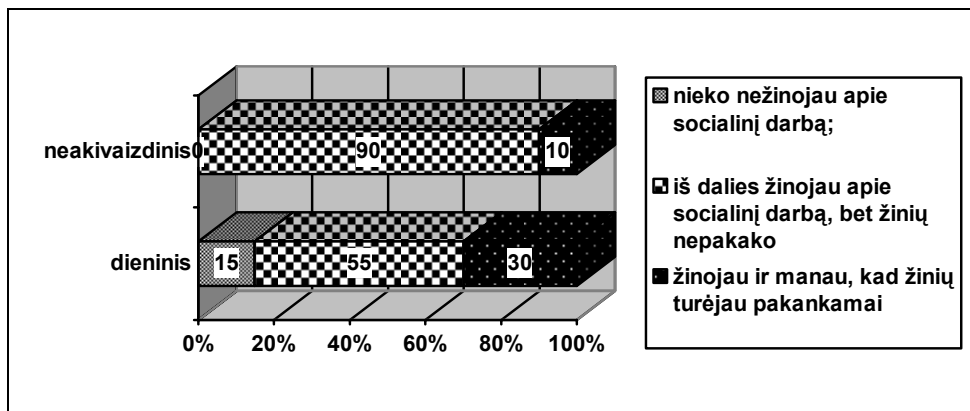
[16]. Žmogaus motyvai vystosi per visą jo gyvenimą. Atitinkamai vystantis žmogaus veiklai, gali susiformuoti nauji motyvai. Pakitus konkrečioms socialinėms sąlygoms, keičiasi ir motyvų vystymosi prielaidos, taip pat ir jų turinys. Motyvas gali būti pasiektas toks, kaip įsivaizduojamas ir vykdant veiklą gali keistis. Motyvus skatina materialūs ir idealūs daiktai, kurie tiesiogiai veikia ir reguliuoja subjekto veiklą. Kuo tiksliau ir išsamiau žmogus suvokia savo motyvus, tuo jis geriau reguliuoja savo poelgius.

Realiai motyvacija yra asmenybės būklė [2], kuri atsiranda poreikių ir motyvų pagrindu. Poreikių tikslingas įsisažmoninimas yra pagrindas susiformuoti vertybiškai kryptingiems ir racionaliai pagrįstiems motyvams. Vystantis žmogaus veiklai, gali susiformuoti nauji motyvai. Asmenybės motyvų turinį reguliuoja objektyvios veiklos sąlygos, visų pirma socialinės.

Motyvo ir motyvacinių veiksmų teorinis ir empirinis pagrindimas

Santykinis vertinimas studentų motyvo veiksmų, pasirenkant specialybę.

Motyvai gali būti įgimti ir nekintami individo bruožai.. Pastovios veiklos formuoja stabilius motyvus. Motyvai gali būti laikini. Jie gali atsirasti tam tikroje situacijoje, nepriklausomai ar priklausomai nuo susiformavusių nuolatinių motyvų. Jie gali padėti ar net trukdyti realizuoti nuolatinius motyvus[15]. Galėtume teigti, kad pagrindiniam motyvui susiformuoti reikalingi tam tikri pagalbiniai motyvai arba pagrindinio motyvo priežastys. Veiksniai arba priežastys padeda pagrįsti motyvo racionalumą. Anot Mokslininko Roger Cotterreli, svarbiausia veikla yra pagrįsta *racionalių* elgesio motyvų prezumpcija. Taigi racionalumas yra pagrindinis raktas, studijuojant socialinį veikimą. Racionalumo motyvų rūšys gali būti reiškiamos vertybiniu racionalių veikimu, kai siekiama veiksmu išreikšti tam tikras vertybes, pavyzdžiui, moralines nuostatas, kurioms ji ar jis yra ištikimas ir tiksliniu racionalumu, kai norima pasiekti tam tikrų tikslų (gauti, įgyti tam tikrą trokštamą naudą) [30]. Vadinas, svarbu, kad pasirinktas motyvas būtų racionaliai suvoktas, kitaip sakant, suprastas jo turinys. Neatsitiktinai mokslininkai motyvus skirsto į **įsisažmonintus ir neįsisažmonintus**. Įsisažmoninto motyvo pavyzdys - žmogaus tikslas, kai žmogus supranta, kas skatina veikti, koks yra jo poreikių turinys, tuomet sakome, kad motyvai yra įsisažmoninti. Šiuos motyvus išreiškia interesai, įsitikinimai, siekiai. Neįsisažmonintas motyvas - asmeniui nežinoma tikroji jo konkretaus elgesio priežastis. Kai žmogus nesupranta, kas jį skatina veiklai, kokia yra tikroji jo elgsenos priežastis. Tai mūsų potraukiai, nuostatos [22]. Norint išsiaiškinti respondentų motyvų įsisažmoninimo lygį, pasirenkant specialybę pateikiamas klausimas „*Ką jūs žinojote apie socialinį darbą prieš pasirinkdami specialybę?*“ Suvedus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad 55/90%¹ iš dalies žinojo apie socialinį darbą, bet žinių nepakako. Kiek mažiau 30/10% respondentų žinojo apie socialinio darbo specialybę, ir mano, kad žinių turėjo pakankamai. Likusieji 15/0% nieko nežinojo apie socialinį darbą (žr.1.paveikslą).

1 pav. Respondentų motyvo racionalumo, pasirenkant specialybę, santykinis vertinimas

Analizuojant tyrimo rezultatus, daroma hipotetinė prielaida, kad pasirinkdami specialybę visi neakivaizdinės studijų formos studentai vadovavosi daugiau įsisažmonintu, tai yra racionalių motyvų, tuo tarpu nežymi dalis dieninės studijų formos studentų, nebuvo susipažinusi su socialinio darbo turiniu, nors ir rinkosi šią specialybę. Galima teigti, kad jų pasirinkimas arba valinis psichikos apsisprendimo procesas, racionaliai nebuvo suvoktas. Galėtume teigti, kad ši dalis respondentų vadovavosi ne racionalių, o anot A. Šopenhauerio, irracionalių valiniu procesu, kuris gali būti suvokiamas ne psichologiškai, o tik filosofškai, tai turėtų suvokti, kad žmogus veikia, pasirinkdamas savo veikimo motyvą, nors yra racionaliai nesuvokiama, bet gal būt aprioriškai nujaučiama.

¹ Tekste žymimi pirmi procentiniai duomenys dieninės studijų formos respondentų, antri neakivaizdinės studijų formos respondentų pvz. (55/90%)¹

Norint išsiaiškinti motyvo, pasirenkant specialybę, išorines ir vidines priežastis, pateikiamas klausimas „Kokios priežastys paskatino studijuoti socialinį darbą? 65/10% respondentų mano, jog paskatino paklausi socialinio darbo specialybė, 35/10% mano, jog juos paskatino galimybė gauti darbą bei 10/70% mano, kad paskatino pašaukimas padėti kitiems arba rūpestis kitais žmonėmis. Be išorinių priežasčių išskiriamos ir vidinės. Vidinės priežastys skirstomos: į *proceso* (pats veiklos procesas yra tos veiklos priežastis, pav. studijos), *norimo rezultato* (pvz., būti profesionaliu darbuotoju, įgyti aukštąjį išsilavinimą yra tos veiklos priežastis) ir *saviugdos* (konkrečių asmeninių savybių ugdymas, pvz., komunikabilumo ar didesnio pasitikėjimo savimi) veiksnius [22]. Respondentai atsakydami į klausimą, kokios vidinės priežastys paskatino studijuoti socialinį darbą, nurodė norą įsigyti aukštąjį išsilavinimą (95/95%), būti profesionaliu darbuotoju (60/65%), įžvelgia atitikimą charakterio savybių, kurios tinka šiam darbui (30/30%), nurodė norą išugdyti pasitikėjimą savimi (20/60%) bei poreikis studijuoti - 10/10% (žiūr. 2 lentelę)

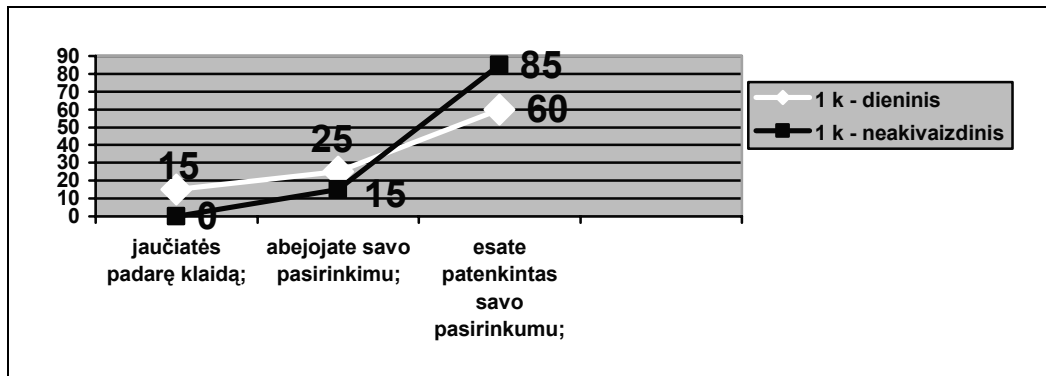
1 lentelė

Respondentų motyvo, studijuoti socialinį darbą priežasčių, santykinis vertinimas

Nr.	IŠORINĖS PRIEŽASTYS	Dienin. Sutinku	Neakivaizd. Sutinku
1.	Paskatino paklausi socialinio darbo specialybė	65 %	10 %
2.	Paskatino galimybė gauti darbą	35 %	10 %
3.	Rūpestis kitais žmonėmis	10 %	70 %
	VIDINĖS PRIEŽASTYS		
1.	Paskatino poreikis studijuoti	10%	10%
2.	Paskatino noras įsigyti aukštąjį išsilavinimą	95%	95%
3.	Noras būti profesionaliu darbuotoju	60 %	65 %
4.	Išugdyti pasitikėjimą savimi	10 %	65 %
5.	Charakterio savybės tinka dirbti šį darbą	30 %	30 %

Mokslininkų teigimu, motyvai gali būti skirstomi į **vidinius ir išorinius**. Išoriniai motyvai yra siejami su išorinių stimulų sistema. Kai asmens aktyvumą sukėlusios priežastys yra išorėje, aplinkoje, tada kalbame apie išorinius motyvus, pvz., rūpestis kitais asmenimis, kitų asmenų įvertinimo, finansinės gerovės siekimas ir kt [22]. Manytume, kad pasirinkimo motyvą lemia tam tikra vidinių ir išorinių veiksnių sistema ir tai leidžia geriau suprasti motyvo racionalumo prezumpciją. Anot mokslininko V. Šlapkausko, labiausiai vertinami veiklos motyvai, kurie atsiranda asmenybei dėl vidinio įsitikinimo ir vidinio poreikio [29]. Iš gautų rezultatų galima daryti prielaidą, kad abi respondentų grupės skirtingai vertina išorinių motyvų svarbą jų apsisprendime. Atsakymų bendrumą galėtume surasti per pašaukimo sąvokos suvokimą. Mokslininkų teigimu, pašaukimas yra teigiamas asmenybės santykis su profesija. Pašaukimas yra žmogaus veiklos motyvacinė asmenybės bruožų derinys, sąlygojantis jos darbinio gyvenimo kokybę ir prasmę. Pašaukimo motyvaciniai veiksniai yra sudėtingi ir įvairūs, tai gali būti: sveikata, gabumai, patirtis, poreikiai, polinkiai, vertybės, profesijos prestižas ir net atsitiktiniai išoriniai paskatinimai[9]. Pašaukimo motyvaciniai veiksniai byloja apie individo motyvacijos valinio proceso racionalumą. Remiantis šiais teiginiais, galima teigti, kad neakivaizdinės studijų formos respondentai ypatingai išskyrė motyvą „rūpestį kitais žmonėmis“ arba pašaukimą padėti kitiems, tai galėtume suvokti kaip jų poreikį ir polinkį. Dieninės formos studijų respondentai ypatingai išskyrė veiksnį „paklausi socialinio darbo specialybė“, tai taip pat yra pašaukimo motyvacinis veiksnys, įvardintas kaip profesijos prestižas. Apibendrinant atsakymus galima teigti, kad dieninių ir neakivaizdinių studijų formos studentams bendras motyvo veiksnys yra norimo rezultato siekimas. Neakivaizdinių studijų formos studentams svarbus yra ir saviugdos veiksnys, tuo tarpu dieninės formos respondentams tai beveik nebūdinga. Būtina atkreipti dėmesį, kad dieninių studijų formos studentai, be motyvacijos, kaip psichinių procesų visumos, išskirtinį dėmesį skiria pažintiniams procesams, o neakivaizdinių studijų formos studentų lūkesčiai iš studijų proceso yra žymiai didesni, jų motyvaciniai veiksniai siekia ne tik norimo rezultato, bet ir saviugdą. Manytume, kad saviugdą poreikis glaudžiai susijęs su emociniu psichikos procesu, nes aplinkos reiškiniai susiduria su individo poreikiais, ir juos individas išgyvendamas, kelia sau atitinkamus tikslus.

Norint išsiaiškinti respondentų motyvų patvarumą, renkantis specialybę, pateikiamas klausimas ir atsakymas. „Ar pasirinkę šią specialybę: Jūs jaučiatės padarę klaidą, abejojate savo pasirinkimu, esate patenkintas savo pasirinkimu? Pasirinkus atsakymo variantą, gauti rezultatai pasiskirstė taip: 60/85% studentų yra patenkinti savo pasirinkimu, 25/15% abejoja savo pasirinkimu, likusieji 15/0% jaučia padarę klaidą. (žiūr. 2 paveikslą).

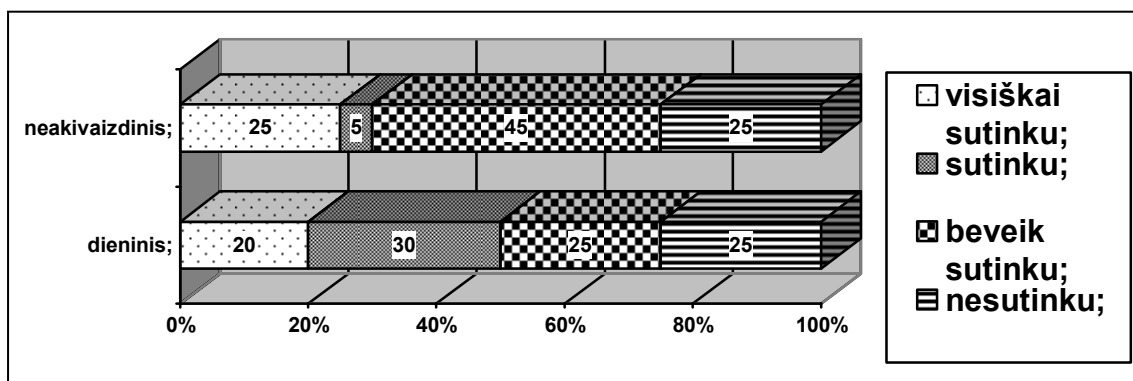
2 pav. Motyvų patvarumo, renkantis specialybę, santykinis vertinimas

Analizuodami atsakymus, vadovaujames mokslininkų pateiktu motyvų skirstymu pagal patvarumą. Jų požiūriu motyvai yra **patvarūs ir nepatvarūs**. Pirmieji skatina asmenį nuodugniai siekti užsibrėžto tikslo, neatsisakyti jo net pasikeitus aplinkybėms. Nepatvarūs motyvai paprastai greitai išnyksta, kai asmuo susiduria net su menkaisiomis kliūtimis [22]. Apibendrinant gautus rezultatus, hipotetiškai galima teigti, kad abiejų studijų formų socialinio darbo pasirinkimo motyvas yra patvarus, bet detalizuojant neakivaizdinės studijų formos studentų motyvus studijuoti socialinį darbą patvaresnis. Manytume, kad respondentų atsakymus galima susieti su neakivaizdininkų jau esama darbine veikla, kuri dažniausiai susijusi su būsima specialybe. Reikėtų atsižvelgti ir į respondentų amžių (*dieninių iki 20 m. sudarė 100 %, o neakivaizdinių iki 30 m. sudarė 35% ir nuo 30 m. - 65%*). Su amžiumi susiformuoja aiškesni ir tvirtesni bei pastovesni motyvai. Motyvų patvarumas yra teigiamas bruožas, tačiau manytume, kad vienareikšmiškai tai sunku įvertinti. Dieninės studijų formos studentų yra didesnės studijų galimybės, didesnė reakcija į socialinius pakitimus ir kartu į pakitimus, susijusius su tolesniu brendimu bei su juo susijusius mąstymo pokyčius. Filosofine prasme abejonei paliekant vietas, išugdomas individo pasitikėjimas savo mąstymo galia.

Motyvacinių veiksnių, pagal F. Herzbergo motyvacijos teoriją, suvokimo vertinimas

F. Hercbergo dviejų veiksnių teorija išskiriami veiksniai, pagrįsti prielaida apie pasitenkinimą ir nepasitenkinimą darbu. Veiksnius, kurie skatina pasitenkinimą darbu F. Hercbergas pavadino **motyvacijos** veiksniais. Motyvacijos veiksniai yra: saviraiška, profesinis augimas, atsakomybės prisiėmimas, pripažinimas, sėkmė, kilimas karjeros laiptais ir kt.[24]. Šių veiksnių požiūriu visus žmonių poreikius galima suskirstyti į **dvi grupes**: į materialius ir dvasinius. Jų patenkinimas sąlygoja asmenybės tobulėjimą. Motyvacijos veiksniai padeda patenkinti darbo poreikius ir tuo pačiu metu įgyvendinti dvasinius poreikius. V.Gražulis motyvacijos veiksnius palygina su aukštesniųjų lygių poreikiais. Svarbu žinoti, kad studentas turi mokėti suvokti, kad studijos ne tik norimo rezultato procesas, bet ir galimybė tolesnei perspektyvai, kuri susieta su darbu. Darbas yra ne tik pragyvenimo šaltinis, kuris susijęs su F. Hercbergo pažymėtais palaikymo arba higieniniais veiksniais, bet darbas susijęs ir su dvasiniais poreikiais arba motyvatoriais. Juos žinant, galima geriau suvokti savo poreikius ir motyvus [12].

Norint išsiaiškinti atsakomybės prisiėmimo arba darbo turinio motyvacinį veiksnį, respondentams buvo pateiktas klausimas - „Ar sutinkate, kad studijuojate socialinį darbą, nes ateityje norite kurti savo verslą? Atsakymai pasiskirstė taip: visiškai sutinka 20/25%, sutinka 30/5%, beveik sutinka 25/45%, ir nesutinka 25/25%.(žr.3. paveikslą).

3 pav. Respondentų kurti verslą prognozės santykinis vertinimas

Apibendrinus atsakymus galima teigti, kad studentai suvokia galimybę iš socialinio darbo specialybės kurti verslą ir taip prisiimti atsakomybę, kuri susijusi su darbo turiniu ir darbo rizika. Tačiau analizuodami konkrečius atsakymus teigiame, kad dieninės studijų formos studentai vertina atsakomybę kaip motyvacinį veiksnį, jį suvokia aiškiau, nes 50% respondentų suvokia šį motyvacinį veiksnį, galima teigti, kaip realybę. Tuo tarpu beveik pusė neakivaizdinės studijų formos respondentų abejoja galimybe kurti verslą. Vertėtų atkreipti dėmesį, kad verslo kūrimo suvokimas yra susijęs su žiniomis, o žinios įgyjamos per studijų procesą, todėl vertėtų atkreipti dėmesį kaip organizuoti studijų procesą, kad jis skatintų studentų verslumą, ypatingai neakivaizdinės studijų formos studentų tarpe.

Norint išsiaiškinti prognozes į profesinį augimą, kaip motyvacinį veiksnį, pateikiamas klausimas „Ką darytumėte, jei ateityje iškils sunkumų, įsidarbinant pagal socialinio darbo specialybę?“ Atsakymai pasiskirstė taip: 40/80% respondentų kels kvalifikaciją, 40/20% - stengsis įsidarbinti bet kur ir adaptuotis naujomis veiklos sąlygomis, kiti 20/0% - išvyks įsidarbinti į užsienį. Kaip pastebime, tarp neakivaizdinio kurso studentų nei vienas nevyks įsidarbinti į užsienį. (žr.2 lentelę). Svarbu suvokti, kad diplomo įsigijimas nėra galutinė sėkmė ir galutinis profesinis augimas. Gali iškilti naujų kvalifikacijos reikalavimų ir jų sprendimo būdų.

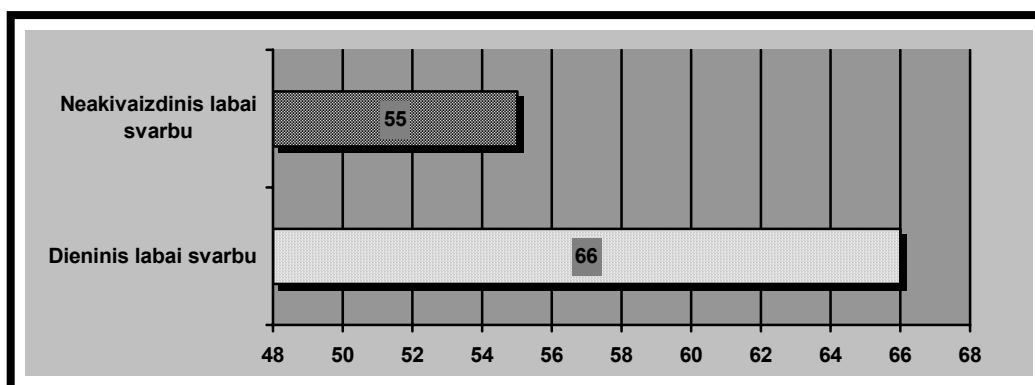
2 lentelė

Respondentų profesinio augimo prognozės santykinis vertinimas

Nr.	PROFESINIS AUGIMAS	Dieninė st. Forma	Neakivaizdinė St. Forma
1.	Kelsite kvalifikaciją	40%	80%
2.	Stengsitės įsidarbinti kitur	40%	20%
3.	Išvyksite įsidarbinti į užsienį	20%	0%
4.	Kita		

Konkretesnei analizei galėtume taikyti McClelland pasiekimų motyvacijos teoriją. Pagal kurią pasiekimų poreikis įgyjamas gyvenimo eigoje ir pasireiškia kaip nepasitenkinimas to, kas pasiekta, nuolat siekiant geresnio, įdomesnio, įvairesnio. Šį poreikį turintis asmenys siekia asmeninio tobulėjimo, mėgsta dirbti vieni, bet nori gauti grįžtamąjį ryšį iš savo darbo. Pasiekimų poreikis, skirtingai nuo daugelio kitų poreikių, gali būti išugdomas [22]. Remiantis šia teorija, galėtume daryti prielaidą, kad neakivaizdinio studijų formos respondentai šią situaciją jau gal būt išgyveno ir dabartinės studijos yra profesinio augimo poreikio realizavimas, todėl taip suvokia šios problemos sprendimą.

Norint išsiaiškinti vertikaliosios karjeros poreikį, kai karjera siejama su prestižu, didesne atsakomybe bei didesniais pinigais, respondentams pateikiamas klausimas „Ar Jums svarbus greitas ir spartus kilimas tarnyboje?“ Atsakymai pasiskirstė taip: 66/55% respondentų tai labai svarbu, 34/30% - svarbu. ir nesvarbu 0/15% apklaustųjų (žr.3. paveikslą).

4 pav. Karjeros motyvacinio veiksnio santykinis vertinimas

Analizuodami rezultatus, vadovaujamės Dauglo Halsas nuomone, kad karjera tai ne tik kilimas pareigose. Tai procesas, kuriam vadovauja pats asmuo. Pasak autoriaus, galimas karjeros suvokimo ir toks variantas, kuris neturi nieko bendro su pinigais ar prestižu, tai įvardijama kaip horizontalioji karjera, nes sprendimas apie karjeros sėkmę visais atvejais yra individualus ir jei individas patenkintas savo darbine veikla, niekas negali tvirtinti, kad jo karjera

yra nesėkminga [19]. Vadinasi, galėtume teigti, kad neakivaizdinės studijų formos respondentai, pripažinę kvalifikacijos kėlimo poreikį, vadovavosi horizontaliaja karjera arba „kintamąja karjera“, kurios pavadinimą pasiūlė Douglas Hallas, o dieninės studijų formos respondentai su vertikaliaja karjera, kuri pripažįsta greitą kilimą pareigose.

Išvados

1. Motyvacija yra psichinių procesų visuma. Pagrindiniai psichiniai procesai yra pažinimo, valios ir emocijų. Pažintiniams procesams priklauso pojūčiai, suvokimas, vaizdiniai, vaizduotė, mąstymas, atmintis, intuicija. Individo poreikiai, norai, įgūdžiai yra susiję su valiniais procesais. Individo emociniams procesams priklauso jausmai, nuotaikos: nerimas, pyktis, pavydas ir pan. Veiklą skatina psichiniai procesai. Psichinių procesų veiklos dėka susiformuoja motyvai.

2. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad pasirinkdami socialinio darbo specialybę, beveik visi respondentai vadovavosi įsisaugant ir patvariu motyvu. Jį nulėmė išorinės ir vidinės priežastys: *norimo rezultato siekimas* yra būdingas abiem grupėms, *specialybės populiarumas* dieninių studijų formos respondentams, o *rūpestis kitais žmonėmis ir saviugda* - neakivaizdinių studijų formos respondentams.

3. Vadovaudamiesi tyrimo rezultatais teigiame, kad motyvacinių veiksnių poreikis, kuris perspektyvoje suvokiamas kaip tinkamas savęs realizavimas darbinėje veikloje, labiau būdingas dieninių studijų formos respondentams. Šis poreikis išreiškiamas per asmeninį verslo kūrimą bei kilimą karjeros laiptais.

Literatūra

1. Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymas // ŽIN., 2000, NR. 27-715. Aktuali nuo 2006-07-18. Prieiga per internetą 2007 08 25: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska>
2. Albrechtas J., 2005, *Asmenybė ir karjera*. Vilnius.
3. Baublienė R., 2003, *Asmenybės raida*. Kaunas.
4. Bruzgelevičienė R., 2001, *Lietuvos švietimo kaita / Švietimo reformos darbai tūkstantmečių sandūroje: tendencijos, lūkesčiai*. Vilnius: Garnelis.
5. Carnoy M., 1995, (ed) *International Encyclopedia of Economics of education. 2nd*. New York: Pergamon Press.
6. Čiužas A., Ratkevičienė V., Vosyliūtė A., 2005, *Akademiniis jaunimas: Gyvenimo būdas ir vertybės/ Monografija*.
7. Dumčinė A., Bajoriūnas Z., 2006, *Ugdymo pagrindai / Vadovėlis*, Kaunas: LKKA.
8. *Filosofijos pamatai, (Žmogus ir sąmonė)*, 2006. Vilnius: Technika.
9. Fitz-Enz J., Davicon B., 2001. *How to Measure Human Resource Management.-McGraw-Hill Trade*.
10. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Dvasios fenomenologija*. Vilnius: Pradai, 1997, p. 295.
11. Giddens A. *Sociology / Fifth edition*, Cambridge: Polity Press, p. 682 – 735.
12. Gražulis V., 2005, *Motyvacijos pasaulis – jo supratimo keliai ir klystkeliai*. Vilnius.
13. Kanopienė V., Tureikytė D., 2002, *Vilniaus universiteto studentų požiūris į studijas* // Filosofija. Sociologija. Nr.1, p. 68-76.
14. Korsakienė R., *Akademiniis jaunimo motyvacija studijoms: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Prieiga per internetą: 2007 08 25 <http://www.socforumas.lt/files/santrauka.doc>
15. Jovaiša L., 1999, *Profesinio konsultavimo psichologija*. Vilnius: Agora.
16. Lekavičienė R., 2007, *Psichologija šiandien*. – Kaunas: Technologija.
17. Leonas P., 1931, *Teisės enciklopedija*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakultetas.
18. Leonavičius J., 2004, *Studentų socialinės padėties kaita ir jos priežastys / Monografija*, Kaunas: Technologija..
19. Mathis R. L., Jackson J. H., 2002, *Human Resource Management.-South-Western Pub*.
20. Matulienė G., 2004, *Psichologija studentui*. Kaunas: KTU.
21. Donskis L., 1994, *Moderniosios sąmonės konfigūracijos: Kultūra tarp mito ir diskurso* Vilnius: Baltos lankos.
22. Maslow Abraham H., 2006, *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius : Apostrofa.
23. Jacikevičius A., 1996, *Siela, mokslas, gyvenimas : psichologijos įvadas studijų pradžiai*. Fotogr. leid. - Vilnius : Žodynas, p. 20.

24. Stankevičienė A., Lobanova L., 2006, *Personalo vadyba organizacijos sistemoje*. Vilnius: Technika.
25. *Studentų vertybinės nuostatos, interesai ir ateities planai. Akademinis jaunimas: gyvenimo būdas ir vertybės: monografija, 2005, Vilnius : Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 81p.*
26. Leonavičius J., 1997, *Studentų socialinės padėties kaita ir jos priežastys. Studentai ir laikas*. Kaunas: Technologija, p. 6.
27. *Studentai ir socialinė aplinka / Akademinis jaunimas: Gyvenimo būdas ir vertybės, monografija, 2005. Vilnius : Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, p. 188.*
28. Šeibokienė A., 2002, *Vadybos pagrindai: metodinė medžiaga*. Vilnius.
29. Šlapkauskas V., 2004, *Teisės sociologijos pagrindai*, Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
30. Cotterrell R., *Teisės sociologija. Įvadas*, 1997. Kaunas: Dangerta, p.190 – 191.
31. Vaišvila A., 2004, *Teisės teorija*; Vilnius: Justitia, p. 215.

THE TRANSFORMATION OF STUDENTS' MOTIVATION IN STUDY PROCESS

In the personalities attitude student acts the main role during the studies process. The studies process purpose implementation and student's realization by himself at the following working practice depends on his motivation.

This topic consists from two parts. In the first part motivation is explained as psychical process in totality and motivation as interaction the requirements and motives. Motivation as psychical process in totality is explained according A. Jasmontas theory. Psychical process is: cognitive, voluntary and emotional. Motivation as interaction the requirements and motives is explained according Maslow theory of requirements.

In the second part of topic is characterizing the contents of motive, choosing social work specialty.

The motive is characterizing according external and internal reasons and as the deliberate and unconscious, as stable and unstable motive. And estimate requirement of motivational factors, according to the theory of F. Herzberg

At the empirical aspect there are revealed the importance of the motives choosing the specialty of the social work. In choosing the specialty respondents followed the deliberate motive. The research on the stability of the motive indicated that almost all students are satisfied about their chosen specialty. In choosing the specialty inner reasons such as desire to get knowledge and an education are very important to all the respondents. Outer reasons, for instance, the popularity of the profession are important for full-time students. A motive – care of others, is important only for the students in correspondence courses. Also by the empiric aspect is explained requirement of the motivational factors. Results which are well backed up by research lead to a requirement of motivational factors are more important for full-time students. The establishing a personal business, the newly created responsibility explained motivational factors.